

TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH VỀ CÔNG TÁC XUẤT BẢN VÀ NHỮNG GIẢI PHÁP PHÁT TRIỂN NGÀNH XUẤT BẢN VIỆT NAM “TINH GỌN, CHẤT LƯỢNG, HIỆN ĐẠI HÓA”

PGS.TS. VŨ TRỌNG LÂM*

Tóm tắt: Sinh thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn coi trọng và phát huy vai trò của xuất bản trong công tác văn hóa - tư tưởng, phục vụ nhiệm vụ cách mạng, giáo dục, nâng cao trình độ và nhận thức chính trị cho cán bộ, đảng viên và nhân dân. Bởi vậy, Người nhấn mạnh sự cẩn trọng trong biên soạn, biên tập, bảo đảm nội dung chính xác, dễ hiểu, dễ nhớ, lý luận gắn với thực tiễn, phục vụ hoạt động thực tiễn. Đồng thời, xuất bản phải đi đôi với tuyên truyền để phát huy hiệu quả của ấn phẩm. Những lời chỉ dạy của Chủ tịch Hồ Chí Minh về xuất bản vẫn còn nguyên giá trị và có tính thời sự sâu sắc, định hướng cho sự phát triển của ngành xuất bản Việt Nam hiện nay. Bài viết phân tích tư tưởng Hồ Chí Minh về công tác xuất bản, đánh giá thực tiễn phát triển ngành xuất bản Việt Nam trong thời gian qua, đề xuất các giải pháp phát triển ngành xuất bản theo hướng “tinh gọn, chất lượng, hiện đại hóa” theo Nghị quyết Đại hội XIII của Đảng đã đề ra.

Từ khóa: tư tưởng Hồ Chí Minh; công tác xuất bản; phát triển ngành xuất bản

Ngày nhận: 25/12/2024

Ngày phản biện: 08/01/2025

Ngày duyệt đăng: 16/01/2025

1. Những chỉ dẫn của Chủ tịch Hồ Chí Minh về công tác xuất bản

Trong kho tàng tư tưởng mà Chủ tịch Hồ Chí Minh để lại cho toàn Đảng, toàn quân và toàn dân ta, những chỉ dẫn về công tác

xuất bản hàm chứa định hướng về tư duy lý luận, thực tiễn và công tác chuyên môn sâu sắc.

Thứ nhất, xuất bản phải là công cụ, phương tiện thực hiện công tác văn hóa - tư tưởng.

Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ rõ, trong công cuộc kiến thiết nước nhà, văn hóa có vai trò quan trọng và đứng ngang hàng với chính trị, kinh tế, xã hội. Văn hóa không thể đứng ngoài “mà phải ở trong kinh tế và chính trị”,

* Giám đốc - Tổng Biên tập Nhà xuất bản Chính trị quốc gia Sự thật.

và ngược lại, kinh tế, chính trị cũng “nằm trong văn hóa”. Văn hóa phải tham gia vào nhiệm vụ chính trị, tức là tham gia vào các hoạt động cách mạng, tham gia kháng chiến và xây dựng chủ nghĩa xã hội. Văn hóa tham gia kháng chiến tức là hòa mình vào cuộc kháng chiến thần thánh của dân tộc, làm cho cuộc kháng chiến trở thành cuộc kháng chiến mang đậm dấu ấn văn hóa. Và xuất bản là một trong những thành tố chính yếu của mặt trận văn hóa - tư tưởng, là công cụ tuyên truyền, giáo dục hiệu quả chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước, cung cấp tri thức, góp phần nâng cao dân trí, phục vụ đắc lực nhiệm vụ chính trị, đóng góp tích cực vào sự phát triển kinh tế - xã hội của đất nước.

Trong Thư gửi Ban Phương Đông ngày 16/01/1935, với bút danh Lin, Người nêu rõ thực trạng: “Trừ một vài đồng chí rất hiếm hoi (đã được huấn luyện ở Trường đại học những người lao động phương Đông, hoặc là trí thức), còn đại đa số đồng chí của chúng tôi, trình độ lý luận và chính trị rất thấp... Đa số các đồng chí - ngay cả những đồng chí có trách nhiệm - cũng không hiểu thật rõ “cách mạng dân chủ tư sản” là gì. Các đồng chí ấy nhắc đi nhắc lại những chữ ấy mà không hiểu nghĩa”¹. Chính từ việc trình độ lý luận, chính trị thấp, dẫn đến việc tuyên truyền, phổ biến kém hiệu quả; thậm chí trực tiếp ảnh hưởng đến thành công của cách mạng. Để khắc phục hạn chế, khó khăn này, Chủ tịch Hồ Chí Minh nêu rõ yêu cầu: “Tuyệt đối cần thiết là chúng ta phải giúp đỡ các đồng chí của chúng ta... bằng cách tạo điều kiện cho các đồng chí tiếp thụ được những kiến thức sơ đẳng nhất mà

mỗi chiến sĩ đều phải có”². Từ đó, Người đề ra sáng kiến xuất bản những quyển sách nhỏ viết về các vấn đề cốt yếu như Tuyên ngôn Cộng sản, Đảng Cộng sản và tổ chức của Đảng, lịch sử Đảng, Công hội, Nông hội, tổ chức học sinh, phụ nữ, vận động binh lính... Người cho rằng đó chỉ là những cuốn sách nhỏ nhưng lại rất có ích đối với các nước Đông Dương khi ấy. Trước đó, năm 1927, lãnh tụ Nguyễn Ái Quốc - Hồ Chí Minh đã biên soạn cuốn sách *Đường cách mệnh*, gồm những bài giảng của Người tại các lớp huấn luyện chính trị cho cán bộ của Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên ở Quảng Châu trong những năm 1925 - 1927. Cuốn sách được Bộ Tuyên truyền của Hội Liên hiệp các dân tộc bị áp bức ở Á Đông xuất bản lần đầu tiên vào năm 1927 và được bí mật đưa về Việt Nam theo nhiều con đường khác nhau trong những năm 1927 - 1930 để làm tài liệu học tập và tuyên truyền, góp phần trang bị cho nhân dân Việt Nam hệ tư tưởng mới của thời đại và đưa cách mạng Việt Nam hòa nhập cùng dòng chảy chung của phong trào cách mạng giải phóng dân tộc trên thế giới. Cuốn sách *Đường cách mệnh* là một trong những văn kiện lý luận chính trị đầu tiên của Đảng ta, là nền tảng cho đường lối của cách mạng Việt Nam sau đó³.

Thứ hai, phải cẩn trọng trong quá trình biên soạn, biên tập, bảo đảm tính thống nhất, logic, không để xảy ra tình trạng “lạc đề, sai hướng”.

Xuất phát từ việc xuất bản là công cụ, phương tiện của công tác văn hóa - tư tưởng, trực tiếp tác động đến nhận thức, hành vi của con người, Chủ tịch Hồ Chí Minh yêu cầu

đặc biệt coi trọng, chú ý cả về nội dung và hình thức đối với các xuất bản phẩm.

Về mặt hình thức, khổ sách phải được trình bày phù hợp, bìa sách phải được thiết kế sao cho phản ánh đầy đủ thông tin về nội dung cuốn sách. Khi xuất bản loại sách Người tốt, việc tốt, Chủ tịch Hồ Chí Minh căn dặn các đồng chí trong Ban Tuyên huấn rằng: “Loại sách mới, các chú nên làm theo khuôn khổ như thế này, không nên to quá, cũng không nên nhỏ quá. Ngoài bìa cần có dòng chữ *Loại sách người tốt, việc tốt*”⁴. Đối với việc vẽ cho quần chúng, Bác chỉ rõ: “Vẽ rất quan trọng, Bác gần tám mươi tuổi rồi mà Bác còn nhớ hình ảnh ông Tử Lộ đội gạo nuôi mẹ trong sách giáo khoa ngày xưa. Nhân dân ta rất thích tranh vẽ, nhưng có những bức vẽ không ai hiểu gì cả. Hình như mấy chú vẽ cho mình xem chứ không phải vẽ cho quần chúng. Vẽ con gái đi đánh giặc mà các chú bắt người ta phải mặc áo dài tha thướt và đội nón bài thơ!... Nghệ thuật phải gần với cuộc sống, người vẽ không thể tùy ý muốn tưởng tượng ra thế nào cũng được, rồi quần chúng phê bình lại bảo người ta dốt”⁵. Ngày 07/6/1968, khi làm việc với một số cán bộ Ban Tuyên huấn Trung ương Đảng về việc làm và xuất bản loại sách Người tốt, việc tốt, Người yêu cầu trước khi xuất bản cần: “Gửi cho Bác xem cả bìa sách và một số tranh vẽ các chú định làm”⁶. Qua đó có thể thấy, Người luôn cẩn trọng trong quá trình biên soạn, biên tập và xuất bản, yêu cầu phải xem xét kỹ lưỡng trước khi phát hành rộng rãi xuất bản phẩm.

Về mặt nội dung, đối với công tác biên soạn, cần xác định cách viết cho phù hợp;

văn phong phải rõ nghĩa: “Các chú không nên tham viết dài. Nhân dân ta có truyền thống kể chuyện ngắn gọn mà lại có duyên. Các chú phải học cách kể chuyện của nhân dân, nên kèm theo nhiều tranh vẽ để hiểu mà đẹp”⁷. “Các chú còn hay mắc cái tật nói chữ nhiều... Tiếng Việt của ta rất phong phú, ta phải làm giàu thêm cho tiếng của ta, nhưng không nên vay mượn lu bù để lờ thiên hạ”⁸. Người luôn căn dặn, phải “viết giản dị thôi và phải đúng sự thật. Không được bịa ra... Ta làm những cuốn đầu tiên, rồi rút kinh nghiệm để làm tốt hơn những cuốn sau này”⁹. “Viết phải *thiết thực*, “nói có sách, mách có chứng”, tức là nói cái việc ấy ở đâu, thế nào, ngày nào, nó sinh ra thế nào, phát triển thế nào, kết quả thế nào?”¹⁰. Trước khi viết phải trả lời được các câu hỏi: Viết cho ai? Viết để làm gì? Viết cái gì? Viết như thế nào? để tránh “lạc đề, sai hướng”. Sau khi viết xong, “phải đọc đi, đọc lại. Thấy cái gì thừa, câu nào, chữ nào thừa, thì bỏ bớt đi”¹¹.

Chủ tịch Hồ Chí Minh cũng chia sẻ kinh nghiệm viết của mình như sau:

“Sau Thế giới chiến tranh lần thứ nhất, Bác ở Pháp. Muốn tuyên truyền cho nước ta, nhưng không viết được chữ Pháp. Làm thế nào bây giờ?”

Nhất định phải học viết cho kỳ được.

Có một đồng chí làm trong một tờ báo *Sinh hoạt công nhân báo*: “Có tài liệu gì, anh cứ viết, rồi tôi đăng cho”.

Bác nói: “Tài liệu thì có, chỉ tội tôi không viết được”. Đồng chí ấy nói: “Anh cứ viết 3 dòng, 5 dòng cũng được. Có thể

nào thì viết thế ấy. Nếu có sai meo mực thì tôi sửa cho”.

Thế là từ đấy trở đi, mình học viết báo. Viết 3, 4 dòng. Khi viết rồi, chép ra 2 miếng, 1 miếng gửi cho nhà báo, 1 miếng mình giữ lại.

Lần đầu tiên bài mình được đăng báo, có thể nói là sướng nhất trong đời người. Mình đem bài báo đã đăng rồi với cái miếng mình đã giữ lại, so lại coi thử sai lạc chỗ nào, họ sửa cho thế nào.

Cách ít lâu, đồng chí ấy nói: “Anh viết được 3 dòng rồi, bây giờ kéo dài ra!”. Mình cố gắng kéo dài mãi, cho đến lúc viết được 10 dòng.

Đồng chí ấy lại nói: “Anh kéo dài nữa đi, cho tài liệu thành một bài nhỏ!”. Thế là mình cứ kéo, đồng chí cứ sửa, cứ khuyến khích mình.

Cách giáo dục như thế thật tốt. Cứ kéo, kéo, kéo đến khi viết hết một cột, rồi hơn một cột, rồi một cột rưỡi. Thế rồi đồng chí ấy nói: “À, bây giờ anh viết được rồi, anh nên làm một cách khác. Rút ngắn lại”.

Thật là rày rà! Trước thì bắt kéo dài, bây giờ lại bắt rút ngắn! Nhưng mà đồng chí ấy nói: “Anh kéo dài được, thì bây giờ rút ngắn rút cũng được. Từ một cột rưỡi, nay chỉ viết một cột thôi. Viết cho thật chặt, xem đi xem lại, những cái gì lồi thòi, dài dòng không cần thiết thì bỏ nó đi...”. Thế rồi mình phải đếm từng chữ. Một dòng có mấy chữ, một cột thì có mấy dòng. Nó có số chữ của nó rồi, đếm từng chữ mà viết cũng khó chứ không phải dễ. Kết quả là rút được.

Cách ít lâu, đồng chí ấy lại nói: “Bây giờ rút nữa đi”. Mình cứ phải rút, lần này qua lần khác, cho đến lúc rút chỉ còn 10 dòng.

Đồng chí nói: “Được rồi đấy, viết dài được, viết ngắn được, bây giờ có vấn đề gì, thì viết dài hoặc viết ngắn tùy ý anh”.

Đồng chí ấy thường nhắc mình: “Câu kéo thì phải viết cho rõ ràng, minh bạch, chớ có lũng củng; chữ nào không hiểu mà muốn dùng thì hỏi anh em, chớ có dùng ầu”¹².

Theo Người, muốn tác phẩm có chất lượng, người viết “*phải có chí, chớ giấu dốt*, nhờ tự phê bình và phê bình mà tiến bộ. Quyết tâm thì việc gì khó mấy cũng làm được”¹³. Đặc biệt, Bác yêu cầu tác giả biên soạn phải coi trọng ý kiến của nhân dân, bởi “dù sao, nhân dân trăm tai nghìn mắt vẫn có nhiều ý kiến thông minh có thể giúp các chú tiến bộ hơn”¹⁴, nhờ đó mà việc biên soạn, xuất bản và chất lượng xuất bản phẩm đều được nâng cao.

Thứ ba, phải đi sâu, đi sát vào thực tiễn, khai thác tư liệu, thông tin từ thực tiễn, đáp ứng yêu cầu của thực tiễn.

Sinh thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn nhấn mạnh vai trò và tầm quan trọng của việc gắn lý luận với thực tiễn. Đối với các xuất bản phẩm, Người yêu cầu thông tin, dữ liệu phải thể hiện được “*hoi thở của thực tiễn*”, phản ánh đúng thực tế và đáp ứng yêu cầu của đời sống xã hội. Theo Người, tư liệu biên soạn được lấy từ việc: “1. *Nghe*: lắng tai nghe các cán bộ, nghe các chiến sĩ, nghe đồng bào để lấy tài liệu mà viết. 2. *Hỏi*: hỏi những người đi xa về, hỏi nhân dân, hỏi bộ đội những việc, những tình hình ở các nơi. 3. *Thấy*: mình phải đi đến, xem xét mà thấy. 4. *Xem*: xem báo chí, xem sách vở. Xem báo chí trong nước, xem báo chí nước ngoài. 5. *Ghi*: những cái gì đã nghe, đã thấy, đã hỏi

được, đã đọc được thì chép lấy để dùng mà viết. Có khi xem mấy tờ báo mà chỉ được một tài liệu thôi. Tìm tài liệu cũng như những công tác khác, phải *chịu khổ*¹⁵, “phải xem cho rộng”¹⁶. “Viết cũng như mọi việc khác, *phải có chí, chớ giấu dốt*... Quyết tâm thì việc khó mấy cũng làm được”¹⁷.

Các cuốn sách được xuất bản phải bảo đảm tính lịch sử cụ thể, tức là đáp ứng yêu cầu nhiệm vụ cách mạng trong từng giai đoạn phát triển của đất nước. Người chỉ rõ: “Bác không phản đối việc giáo dục cho thanh niên ta những hiểu biết về thế giới, về lịch sử các nước, về những cái hay của loài người. Nhưng ta phải phân biệt cái gì nên làm trước, cái gì làm sau cho thiết thực và có ích. Trước kia, thực dân Pháp còn cai trị nước ta, có những người trí thức Việt Nam rất thông thuộc lịch sử, địa lý và các chuyện thần thoại của nước Pháp, của Hy Lạp và La Mã. Nhưng khi hỏi đến các vị anh hùng là tổ tiên, ông cha mình, hỏi đến địa lý nước mình thì mù tịt. Nay ta độc lập, tự do rồi, cố nhiên ta không đào tạo nên những con người như thế”¹⁸.

Người làm xuất bản phải có tinh thần cầu thị, coi trọng ý kiến góp ý của nhân dân: “Các chú nhớ ở trang đầu mỗi cuốn sách đều phải ghi một câu: *Hoan nghênh bạn đọc phê bình*. Từ nay trở đi trên sách hay trên báo, các chú nên luôn luôn có câu đó. Bác biết các chú văn hay chữ tốt, nhưng dù sao, nhân dân trăm tai nghìn mắt vẫn có nhiều ý kiến thông minh có thể giúp cho các chú tiến bộ hơn. Không riêng gì viết sách viết báo, mà công tác gì muốn làm tốt đều phải coi trọng ý kiến của nhân dân”¹⁹.

Thứ tư, xuất bản phải gắn với tuyên truyền, giới thiệu cho nhiều người đọc.

Khi xuất bản loại sách Người tốt, việc tốt, Chủ tịch Hồ Chí Minh cũng từng căn dặn các đồng chí trong Ban Tuyên huấn lưu ý vấn đề: “Các chú làm được khá nhiều và trình bày cũng khá. Nhưng các chú có khuyết điểm là “mặc áo gấm đi đêm”. Các chú làm được nhiều, lại không biết tuyên truyền giới thiệu cho nhiều người biết mà đọc”²⁰. Việc xuất bản các ấn phẩm nếu không đến được tới bạn đọc, không được phổ biến, tuyên truyền rộng rãi thì sẽ không phát huy đầy đủ giá trị của ấn phẩm, gây lãng phí công sức, thời gian, tiền bạc trong quá trình biên soạn, biên tập và xuất bản cuốn sách. Do đó, Người yêu cầu: “Sau khi có sách rồi, các chú lại phải biết tuyên truyền giới thiệu trên báo và giới thiệu bằng mồm nữa. Ngành, giới nào cũng phải làm công tác tuyên truyền, giới thiệu”²¹, để từ đó đưa sách đến cán bộ, đảng viên và các tầng lớp nhân dân, bảo đảm hài hòa giữa nhiệm vụ chính trị và nhiệm vụ sản xuất, kinh doanh.

2. Thúc tiến phát triển ngành xuất bản Việt Nam trong thời gian qua

Ở Việt Nam, xuất bản đã xuất hiện từ rất lâu, từ khi chữ Hán du nhập vào nước ta và trở thành phương tiện ghi chép, học tập. Việt Nam đã sớm chế tạo ra giấy và nghề khắc ván in cũng có từ thời Lý với việc in các bộ kinh Phật. Đến giữa thế kỷ XV, Lương Như Hộc - người Hồng Liễu, huyện Gia Lộc, Hải Dương đi sứ nhà Minh học được nghề khắc ván in và dạy cho dân Hồng Lục và Liễu Chàng. Từ đó, nghề khắc ván in tiếp tục phát triển và mở rộng

ở thế kỷ XVII và XVIII. Đến giữa thế kỷ XIX, triều Nguyễn đã tổ chức biên soạn, khắc in và xuất bản nhiều bộ sách lớn bằng chữ Hán thuộc các thể loại khác nhau: pháp luật, lịch sử, địa lý, triết học, toán, y học, ngôn ngữ, trong đó có những bộ sách có giá trị lớn như *Lịch triều hiến chương loại chí* của Phan Huy Chú (1782 - 1840) được đánh giá là “bách khoa toàn thư đầu tiên của Việt Nam”²².

Nền xuất bản cách mạng Việt Nam khởi nguồn từ những tác phẩm đầu tiên của lãnh tụ Nguyễn Ái Quốc - Hồ Chí Minh như: *Bản án chế độ thực dân Pháp* (năm 1925), *Đường cách mệnh* (năm 1927), *Lịch sử nước ta* (năm 1941)... Từ những tác phẩm mang tính kim chỉ nam này, nền xuất bản cách mạng Việt Nam đã được xây dựng và không ngừng phát triển song hành cùng quá trình đấu tranh giành độc lập của dân tộc, xây dựng và bảo vệ Tổ quốc, đẩy mạnh công cuộc đổi mới đất nước.

Nhìn lại chặng đường lịch sử thời gian qua, có thể thấy công tác xuất bản đã có những bước phát triển vượt bậc, đạt được nhiều thành tựu to lớn dưới sự lãnh đạo, chỉ đạo của Đảng qua mỗi thời kỳ. Trong thực tế, Đảng ta luôn chú trọng lãnh đạo nâng cao chất lượng và hiệu quả công tác báo chí, xuất bản. Nhiều văn bản của Đảng và Nhà nước đã được ban hành như: Chỉ thị số 08-CT/TW, ngày 31/3/1992 về việc tăng cường sự lãnh đạo và quản lý nhằm nâng cao chất lượng và hiệu quả công tác báo chí, xuất bản; Chỉ thị số 20-CT/TW, ngày 27/01/2003 về nâng cao chất lượng, hiệu quả công tác xuất bản, phát hành sách lý luận, chính trị trong tình hình mới; Chỉ thị số 42-CT/TW,

ngày 25/8/2004 về nâng cao chất lượng toàn diện của hoạt động xuất bản. Trên cơ sở tổng kết 15 năm thực hiện Chỉ thị số 20-CT/TW, ngày 27/01/2003, Ban Bí thư đã ban hành Chỉ thị số 44-CT/TW, ngày 16/4/2020 về đổi mới, nâng cao chất lượng, hiệu quả công tác xuất bản, phát hành và nghiên cứu, học tập sách lý luận, chính trị, tạo nền tảng chính trị và pháp lý để công tác xuất bản có xung lực phát triển ngày càng vững chắc.

Tính đến cuối năm 2024, cả nước có 57 nhà xuất bản thuộc 53 cơ quan chủ quản, trong đó, có 48 nhà xuất bản thuộc Trung ương, 9 nhà xuất bản thuộc địa phương. Đặc biệt, năm 2023, đã có 24/57 nhà xuất bản tham gia xuất bản, phát hành điện tử, chiếm 42,1% tổng số nhà xuất bản²³. Một số doanh nghiệp khởi nghiệp đã có bước phát triển mạnh mẽ trong kinh doanh sách điện tử, đã và đang thu hút nhiều hơn lượng bạn đọc, nhất là bạn đọc trẻ như Waka, Fonos,...

Theo số liệu thống kê, vào năm 1976, số đầu sách xuất bản là 1.953 cuốn, số bản sách là 68.714.000 bản, 11.306.190.000 trang²⁴; đến năm 2011, số đầu sách xuất bản là 28.761 cuốn, số bản sách là 329.088.000 bản, doanh thu 2.695,8 tỷ đồng. Đến năm 2023, tổng doanh thu toàn ngành đạt hơn 4,1 nghìn tỷ đồng; nộp ngân sách hơn 383 tỷ đồng. Tính đến hết ngày 31/12/2023, tổng số xuất bản phẩm nộp lưu chiểu là 37.487 xuất bản phẩm với 536.179.131 bản. Cả nước có 2.011 cơ sở phát hành sách. Số lượng xuất bản phẩm xuất khẩu đạt 210.000 bản; số lượng xuất bản phẩm nhập khẩu đạt 14,7 triệu bản.

KẾT QUẢ HOẠT ĐỘNG XUẤT BẢN GIAI ĐOẠN 2011 - 2023

Năm	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2023
Cuốn	28.761	29.028	28.232	29.569	30.375	34.278	32.651	33.001	42.770	40.893	39.672	37.487
Nghìn bản	329.088	335.684	297.985	393.328	393.627	363.068	345.511	429.824	471.012	434.766	462.230	536.179
Doanh thu (tỷ đồng)	2.695,8	2.157,1	1.915,7	2.038,2	2.143,9	2.201,4	2.892,6	2.506,4	2.775,2	2.665,9	2.996,7	4.105

Nguồn: Tổng hợp báo cáo qua các năm của Cục Xuất bản, In và Phát hành, Bộ Thông tin và Truyền thông.

Sự gia tăng về số lượng đầu sách, bản sách trong bối cảnh khó khăn chung của thị trường thế giới cũng như trong nước cho thấy hoạt động của ngành xuất bản về cơ bản vẫn duy trì nhịp độ tăng ổn định, đáp ứng nhu cầu bạn đọc.

Là một trong những quốc gia có tốc độ phát triển internet hàng đầu khu vực, Việt Nam đã có nền tảng quan trọng để phát triển ngành xuất bản trong bối cảnh cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư. Các nhà xuất bản không chỉ là người sản xuất, tạo ra các xuất bản phẩm mà còn cung cấp các dịch vụ, nội dung để kết nối người đọc với tác giả. Điểm sáng trong năm 2023 của ngành xuất bản là: sự tăng trưởng nhanh của sách điện tử; doanh thu thị trường sách nói đạt 80 tỷ đồng; số lượt nghe sách nói đạt 40 triệu lượt (tăng 25% so với năm 2022); số sách điện tử xuất bản trong năm đạt 4.600 cuốn, tăng 31,4%²⁵.

Với truyền thống gần 80 năm xây dựng và phát triển, Nhà xuất bản Chính trị quốc gia Sự thật là lá cờ đầu của ngành xuất bản Việt Nam. Giai đoạn 1945 - 1954, Nhà xuất bản Chính trị quốc gia Sự thật đã xuất bản tổng số 324 ấn phẩm sách lý luận, chính trị,

đóng góp to lớn vào sự nghiệp cách mạng của đất nước trong công cuộc kháng chiến. Khi đó, sách lý luận, chính trị là cầm nang, sách “gói đầu giường” của cán bộ, đảng viên và nhân dân, góp phần tuyên truyền sâu rộng chủ nghĩa Mác - Lênin, đường lối kháng chiến, kiến quốc của Đảng, Nhà nước.

Trong giai đoạn hiện nay, Nhà xuất bản Chính trị quốc gia Sự thật luôn nỗ lực thực hiện tốt các nhiệm vụ chính trị được Bộ Chính trị, Ban Bí thư giao phó, đặc biệt là sách Trung ương đặt hàng; sách dịch cho nước bạn Lào; sách trang bị cho cơ sở xã, phường, thị trấn; sách trọng tâm phục vụ các sự kiện chính trị, các ngày lễ lớn trong năm; sách viết về các đồng chí lãnh đạo tiền bối, sách của các đồng chí lãnh đạo Đảng, Nhà nước... Năm 2023, Nhà xuất bản Chính trị quốc gia Sự thật đã xuất bản 837 xuất bản phẩm (bao gồm sách in và sách điện tử) với 558,42 triệu trang in quy đổi khổ 13x19. Phát triển hoạt động xuất bản sách điện tử trên các website stbook.vn, sachquocgia.vn, thuvienoso.vn và đẩy mạnh phát hành sách trên sàn thương mại điện tử, thông qua mạng xã hội. Chất lượng, nội dung sách lý luận, chính trị ngày càng được nâng cao

với nhiều đầu sách có nội dung quan trọng, đánh dấu những bước phát triển lớn trong tư duy lý luận và tổng kết thực tiễn xây dựng và phát triển đất nước. Đặc biệt, một số cuốn sách được Nhà xuất bản Chính trị quốc gia Sự thật xuất bản trong thời gian gần đây đã tạo được tiếng vang lớn cả trong nước và nước ngoài, tiêu biểu như các cuốn sách của Tổng Bí thư Nguyễn Phú Trọng: *Vững bước trên con đường đổi mới* (năm 2021), *Một số vấn đề lý luận và thực tiễn về chủ nghĩa xã hội và con đường đi lên chủ nghĩa xã hội ở Việt Nam* (năm 2022), *Kiên quyết, kiên trì đấu tranh phòng, chống tham nhũng, tiêu cực, góp phần xây dựng Đảng và Nhà nước ta ngày càng trong sạch, vững mạnh* (năm 2023), *Xây dựng và phát triển nền đối ngoại, ngoại giao Việt Nam toàn diện, hiện đại mang đậm bản sắc “cây tre Việt Nam”* (năm 2023), *Quốc hội trong tiến trình đổi mới đáp ứng yêu cầu xây dựng, hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam* (năm 2024), *Xây dựng và phát triển nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc* (năm 2024); một số cuốn sách khác như: *Định hướng xã hội chủ nghĩa trong phát triển kinh tế thị trường ở Việt Nam - Một số vấn đề lý luận và thực tiễn mới đang đặt ra* (Nguyễn Xuân Thắng, Nguyễn Việt Thông, Đinh Quang Ty, Lê Minh Nghĩa - Đồng Chủ biên, năm 2014), *Giữ vững độc lập, tự chủ trong hội nhập quốc tế* (Vũ Văn Hiền - Chủ biên, năm 2017), *Phê phán các quan điểm sai trái, xuyên tạc cuộc đấu tranh chống suy thoái về tư tưởng chính trị, những biểu hiện “tự diễn biến”, “tự chuyển hóa” về chính trị trong Đảng* (Hội đồng Lý luận Trung ương, năm 2017), *Một số vấn đề về cách mạng và đổi mới*

(Tạ Ngọc Tấn, năm 2020), *30 năm thực hiện Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội* (Hội đồng Lý luận Trung ương, năm 2020), *Tư tưởng, lý luận với đổi mới và phát triển đất nước* (Nguyễn Xuân Thắng, năm 2021)...

Tuy nhiên, bên cạnh những kết quả đạt được, sự phát triển của ngành xuất bản Việt Nam thời gian qua còn một số hạn chế nhất định: “Năng lực, quy mô hoạt động của đa số các nhà xuất bản còn nhỏ. Mô hình hoạt động, tổ chức của các nhà xuất bản hiện nay còn nhiều bất cập; cơ chế, chính sách liên quan đến xuất bản chưa thực sự tạo điều kiện cho ngành xuất bản phát triển như: Cơ chế, chính sách về nhà đất, trụ sở, các loại phí, thuế liên quan, đầu tư hạ tầng, đào tạo nguồn nhân lực, các dự án đặt hàng lâu dài, có chiều sâu”²⁶...

Phong trào đọc sách và văn hóa đọc chưa thực sự phát triển hiệu quả²⁷. Một số nhà xuất bản gặp khó khăn trong việc tìm kiếm, khai thác bản thảo, nhiều bản thảo có chất lượng thấp, có số lượng in và phát hành không cao. Để tồn tại, các nhà xuất bản này phải thực hiện hoạt động “bán giấy phép”. Ngược lại, các doanh nghiệp, đơn vị phát hành sách tư nhân hết sức nhanh nhạy và chủ động trong khai thác bản thảo trong nước và bản thảo nước ngoài. Tình trạng in lậu, làm sách giả và gian lận thương mại trong lĩnh vực xuất bản, phát hành sách ngày càng gia tăng dưới nhiều hình thức. Nhiều cuốn sách được mua bán, chia sẻ mà không có sự cho phép của tác giả hoặc nhà xuất bản, vi phạm pháp luật về bản quyền và sở hữu trí tuệ. Công tác quản lý nhà nước về xuất bản có lúc, có nơi còn lúng túng, bị buông lỏng, chế tài xử phạt

chưa đủ mạnh, chưa có tác dụng răn đe đối với những đối tượng vi phạm pháp luật xuất bản. Bên cạnh đó, công nghệ xuất bản ở Việt Nam còn chưa theo kịp với các nền xuất bản hiện đại trên thế giới, nhất là việc ứng dụng thành tựu của chuyển đổi số và trí tuệ nhân tạo (AI). Công tác phát hành sách có sự chênh lệch lớn giữa khu vực thành thị và vùng sâu, vùng xa. Việc tham gia triển lãm, hội chợ sách quốc tế của các nhà xuất bản còn khá hạn chế, ảnh hưởng đến việc quảng bá và mở rộng thị trường xuất bản ra thế giới.

3. Vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh về công tác xuất bản để phát triển ngành xuất bản “tinh gọn, chất lượng, hiện đại hóa”

Đại hội XIII của Đảng nhấn mạnh quan điểm: “Sắp xếp ngành xuất bản, in và phát hành theo hướng tinh gọn, chất lượng, hiện đại hóa”²⁸. Để cụ thể hóa quan điểm chỉ đạo này, trên cơ sở vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh về công tác xuất bản, trong thời gian tới, cần tập trung thực hiện các giải pháp trọng tâm sau:

Một là, phát triển ngành xuất bản Việt Nam “tinh gọn”.

Các cơ quan chức năng cần nghiên cứu, rà soát, đánh giá hoạt động, mô hình tổ chức của các nhà xuất bản ở Việt Nam. Đổi mới tổ chức, phương thức hoạt động, xem xét việc sáp nhập, hợp nhất, giải thể các nhà xuất bản hoạt động kém hiệu quả. Rà soát, sắp xếp hợp lý các nhà xuất bản có cùng chức năng, khắc phục tình trạng phân tán, chồng chéo. Đồng thời, phối hợp chặt chẽ giữa các nhà xuất bản và các đơn vị phát hành.

Một nội dung “tinh gọn” khác là về hình thức và nội dung cuốn sách. Hiện nay, trong đời sống hiện đại, bên cạnh những cuốn sách giấy dày, có dung lượng lớn, các nhà xuất bản cần tăng cường xuất bản sách tinh gọn. Nhà xuất bản Chính trị quốc gia Sự thật vừa qua đã xuất bản nhiều cuốn sách thường thức chính trị về chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh tinh gọn từ những bộ sách kinh điển “hàn lâm, dung lượng lớn”, được đông đảo bạn đọc đón nhận, đạt hiệu quả cao trong công tác tuyên truyền, góp phần quan trọng vào việc tuyên truyền, bảo vệ nền tảng tư tưởng của Đảng.

Hai là, phát triển ngành xuất bản Việt Nam “chất lượng”.

Hiện nay, các xuất bản phẩm hết sức đa dạng cả về nội dung, hình thức cũng như phương thức biểu đạt, song một nguyên tắc bất di bất dịch, đó là phải bảo đảm tính chính trị. Mỗi cuốn sách phải là công cụ, phương tiện thực hiện công tác văn hóa - tư tưởng của Đảng. Công tác xuất bản phải tập trung tuyên truyền nâng cao nhận thức, vận dụng sáng tạo chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước, sự nghiệp đổi mới đất nước, con đường đi lên chủ nghĩa xã hội ở Việt Nam. Chú trọng xuất bản các cuốn sách về những giá trị truyền thống tốt đẹp của dân tộc và tinh hoa văn hóa của nhân loại; bảo vệ nền tảng tư tưởng của Đảng, đấu tranh phản bác các quan điểm sai trái, thù địch.

Chú trọng phát triển sáng tạo nội dung hay, thiết thực, các cuốn sách với số lượng in lớn, hấp dẫn, thuộc dạng “best seller” vươn tầm thế giới.

Hệ thống chính trị và toàn xã hội cần đẩy mạnh phát triển văn hóa đọc, xã hội học tập để sách trở thành “món ăn tinh thần” không thể thiếu, để ngành xuất bản trở thành ngành công nghiệp văn hóa tiếp tục đóng góp quan trọng vào sự phát triển của nền kinh tế quốc dân. Tổ chức Ngày sách và văn hóa đọc một cách thiết thực, hiệu quả; khơi dậy tinh thần, niềm say mê đọc sách trong mỗi cá nhân từ các gia đình, nhà trường cho đến xã hội. Khuyến khích thành lập thư viện, hội nhóm trao đổi, tặng sách, cũng như triển khai các chương trình bán sách trợ giá cho học sinh, sinh viên... Thiết lập hệ thống thư viện thông minh, thư viện điện tử để bạn đọc có thể đọc các ấn phẩm sách số hóa ở mọi lúc, mọi nơi. Kịp thời nắm bắt và phát triển các phương thức xuất bản sách hiện đại, nhất là sách đa phương tiện, đáp ứng nhu cầu đọc sách trong xã hội hiện đại.

Đặc biệt, để có những xuất bản phẩm chất lượng, cần thúc đẩy việc xây dựng và phát triển những “sân chơi” sáng tác văn học và các xuất bản phẩm ở tất cả các ngành, lĩnh vực. Khi có những tác phẩm chất lượng, cần bảo đảm thực hiện nghiêm các quy định pháp luật về sở hữu trí tuệ, bảo vệ bản quyền sách của tác giả, nhất là trên môi trường internet. Đồng thời, tiếp tục nâng cao chất lượng đội ngũ nhân lực ngành xuất bản trong các khâu, lĩnh vực biên tập, in, phát hành...

Xây dựng cơ chế phối hợp liên ngành, xử lý triệt để, nghiêm minh tình trạng sách in lậu. Tập trung rà soát lại hành lang pháp lý; nghiên cứu, đề xuất sửa đổi một số nội dung trong Luật Xuất bản; đồng thời hoàn thiện các quy định để theo kịp tình hình thực tế, nhất là

các vấn đề liên quan đến vi phạm bản quyền trên không gian mạng. Có cơ chế hỗ trợ hiệu quả việc mua bản quyền sách và phát triển văn hóa đọc; hỗ trợ kinh phí xây dựng cơ sở hạ tầng hiện đại cho ngành xuất bản; nghiên cứu, hình thành và phát triển các tập đoàn xuất bản, phát hành xuất bản phẩm; hoàn thiện quy định, quy trình giám sát, kiểm tra việc thực hiện quy định pháp luật về xuất bản. Tăng cường tuyên truyền, nâng cao nhận thức của các tầng lớp nhân dân để chủ động nhận biết, nói không với sách giả, sách in lậu.

Đối với từng nhà xuất bản, cần hoàn thiện quy trình xuất bản để nâng cao chất lượng xuất bản phẩm. Xây dựng đội ngũ biên tập viên có trình độ chuyên môn, tinh thông nghiệp vụ, có năng lực tổ chức bản thảo, thông thạo ngoại ngữ và am hiểu công nghệ thông tin; tuân thủ chặt chẽ quy trình biên tập; nhạy bén, năng động với thị trường để khai thác, xuất bản những ấn phẩm hay, có giá trị; đẩy mạnh xây dựng mạng lưới tác giả, cộng tác viên; tập trung đầu tư, đặt hàng những bản thảo có chất lượng cao phục vụ nhiệm vụ chính trị và gắn với nhu cầu của xã hội, thị trường.

Ba là, phát triển ngành xuất bản Việt Nam “hiện đại hóa”.

Chuyển đổi số mang đến cả cơ hội lẫn thách thức đối với sự phát triển của mọi quốc gia, lĩnh vực, cơ quan, đơn vị, doanh nghiệp. Đối với ngành xuất bản, có thể coi cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư, chuyển đổi số và trí tuệ nhân tạo (AI) là những tác nhân có thể tạo bước ngoặt lớn. Để khai thác thành công và hiệu quả làn sóng công nghệ

mới này, ngành xuất bản trước hết cần hiện đại hóa quy trình tạo ra xuất bản phẩm. Việc hiện đại hóa không chỉ dừng lại ở công nghệ, kỹ thuật mà rộng hơn, hiện đại hóa con người làm xuất bản, quy trình xuất bản, hệ điều hành xuất bản điện tử. Ứng dụng nhiều hơn nữa thành tựu chuyển đổi số trong công tác biên tập, số hóa, tra cứu tài liệu, thông tin cũng như các thao tác chế bản, vẽ bìa, in ấn... Sử dụng trí tuệ nhân tạo (AI) và dữ liệu lớn (big data) vào công tác xuất bản và phân tích dữ liệu, thói quen đọc, mua sách của độc giả nhằm tìm ra cách tiếp cận phù hợp; cải thiện chiến lược tiếp thị và điều chỉnh chủ đề, nội dung và hình thức thể hiện của cuốn sách. Triển khai hệ thống giám sát an ninh, an toàn thông tin ngành xuất bản, cảnh báo vi phạm bản quyền.

Nghiên cứu chính sách, tạo điều kiện để các doanh nghiệp đầu tư phát triển công nghệ mới vào hoạt động xuất bản, chú trọng đưa các xu hướng hiện đại dựa trên khai thác nền tảng công nghệ; thí điểm xây dựng nhà xuất bản số, trung tâm phát hành sách số; đẩy mạnh phát triển các sàn thương mại sách trực tuyến; xây dựng và tổ chức thực hiện hiệu quả kế hoạch chuyển đổi số trên từng lĩnh vực, khâu xuất bản, in và phát hành xuất bản phẩm. Đẩy mạnh xuất bản các loại hình sách điện tử, phát triển đội ngũ nhân lực xuất bản điện tử. Đầu tư thích đáng cho việc bảo vệ an ninh mạng, phần mềm bảo vệ bản quyền các sách điện tử của các nhà xuất bản.

Đặc biệt, xây dựng và phát triển nguồn nhân lực ngành xuất bản đáp ứng yêu cầu chuyển đổi số. Đây là giải pháp quan trọng hàng đầu, quyết định thành công của hoạt động

chuyển đổi số trong lĩnh vực xuất bản. Theo đó, cần thay đổi nội dung, phương thức đào tạo, tập trung vào việc trang bị kiến thức, kỹ năng đáp ứng yêu cầu hoạt động chuyển đổi số. ♦

1, 2. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2021, t. 3, tr. 110, 111.

3. Xem Vũ Trọng Lâm: “Dấu ấn những hoạt động cách mạng của lãnh tụ Nguyễn Ái Quốc tại Quảng Châu, Trung Quốc những năm 1924 - 1927”, Tạp chí Cộng sản điện tử, ngày 12/11/2024, https://www.tapchicongsan.org.vn/web/guest/tin-tieu-diem/-/asset_publisher/s5L7xhQiJeKe/content/da-u-an-nhung-hoat-dong-cach-mang-cua-lanh-tu-nguyen-ai-quoc-tai-quang-chau-trung-quoc-nhung-nam-1924-1927.

4, 7, 20, 21. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sdd*, t. 15, tr. 667.

5, 8, 14, 18, 19. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sdd*, t. 15, tr. 666-667, 666, 668, 671, 667-668.

6, 9. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sdd*, t. 15, tr. 673.

10, 11. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sdd*, t. 8, tr. 208.

12, 15, 16. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sdd*, t. 8, tr. 209-211, 206-207, 207.

13, 17. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, *Sdd*, t. 8, tr. 212.

22. Xem “Quá trình ra đời và phát triển của nền xuất bản cách mạng Việt Nam”, Trang thông tin điện tử Nhà xuất bản Chính trị quốc gia Sự thật, ngày 16/01/2012, <https://www.nxbctqg.org.vn/qua-trinh-ra-i-va-phat-trin-ca-nn-xut-bn-cach-mng-vit-nam-p1-bi-cn-h-chung.html>.

23. Xem Nguyễn Mạnh Hùng: “Đổi mới sáng tạo sẽ là câu chuyện chính của xuất bản”, Trang thông tin điện tử Bộ Khoa học và Công nghệ, ngày 01/4/2024, <https://mic.gov.vn/doi-moi-sang-tao-se-la-cau-chuyen-chinh-cua-xuat-ban-1972404011715545.htm>.

24. *Các nhà xuất bản Việt Nam thế kỷ XX*, Nxb. Giáo dục, Hà Nội, 2006, tr. 101.

25. Xem Huyền Chi: “Ngành xuất bản phải thay mới, nâng cấp, mở rộng để theo kịp hành vi đọc”, Báo điện tử Lao động, ngày 29/3/2024, <https://laodong.vn/van-hoa-giai-tri/nganh-xuat-ban-phai-thay-moi-nang-cap-mo-rong-de-theo-kip-hanh-vi-doc-1320669.ldo>.

26. Xem Đỗ Quang Thái: “Hoàn thiện cơ chế, chính sách cho hoạt động xuất bản trong thời kỳ mới”, Tạp chí Việt Nam hội nhập điện tử, ngày 05/9/2024, <https://vietnamhoinhap.vn/vi/hoan-thien-co-che--chinh-sach-cho-hoat-dong-xuat-ban-trong-thoi-ky-moi-49038.htm>.

27. Việt Nam chỉ có 30% số người đọc sách thường xuyên, 26% không đọc sách và 44% thỉnh thoảng mới đọc sách. Trung bình một người Việt Nam chỉ đọc 4 cuốn sách/năm; trong số đó có đến 2,8 cuốn là sách giáo khoa; 1,2 cuốn còn lại là thể loại sách khác. So sánh với Singapore, trung bình người dân nước này đọc 14 cuốn sách mỗi năm, người Nhật là 20 cuốn. Thế nhưng, chúng ta lại có đến 70% người dân sử dụng internet, nằm trong nhóm đầu thế giới. Xem Phương Linh: “Phát triển văn hóa đọc trong thời kỳ chuyển đổi số”, Báo điện tử Đầu tư, ngày 14/6/2023, <https://baodautu.vn/phan-trien-van-hoa-doc-trong-thoi-ky-chuyen-doi-so-d191914.html>.

28. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2021, t. I, tr. 146.